

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ БАНКІ

№ 31 БАСПАСӨЗ РЕЛИЗИ

2002 жылғы 7 қараша

Қаржы рыногындағы ахуал туралы

Инфляция. Қазақстан Республикасының Статистика жөніндегі агенттігінің деректері бойынша 2002 жылғы қазанда инфляция 0,6% (2001 жылғы қазанда – 0,7%) болды. Бағаның өсуіне азық-түлікке жатпайтын тауарлардың – 0,9%-ке және халыққа ақылы қызмет көрсетудің – 0,8%-ке қымбаттауы негізгі себеп болды.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар құрылымында, негізінен, мерзімдік факторлардың әсерінен киімнің бағасы – 1,4%-ке, аяқ киім – 0,9%-ке, сондай-ақ дәрі-дәрмек – 0,7 %-ке қымбаттады. Бірнеше ай бойы жанармайға бағаның төмен болуынан кейін қазан айында олардың өсуі 1,1% болып белгіленді.

Ақылы қызмет көрсету тарифтерінің көтерілуі, негізінен, тұрғын үй-коммуналдық қызметтер құнының – 0,1%-ке өсуімен, ыстық сумен қамтамасыз ету құрылымының – 2,2%-ке қымбаттауымен, орталық жылу берудің – 0,2%-ке, газбен қамтамасыз етудің – 0,8%-ке өсуімен түсіндіріледі. Сонымен бірге білім беру мекемелерінде – 1,2%-ке, мәдениет мекемелерінде – 1,0%-ке қызмет көрсетудің бағалары мен тарифтері өсті, сондай-ақ көлік қызметтері – 0,5%- өсті.

Азық-түлік тауарлары 2002 жылғы қазанда 0,3%-ке шамалы қымбаттады. Олардың құрылымында жұмыртқаның бағасы - 8,3%-ке, жеміс – 5,1%-ке, сүт тағамдары – 3,7%-ке, балық, май және өсімдік майлары – 0,7%-ке өсті. Күріштің бағасы – 1,9%-ке, қант пен көкөніс – 1,7%-тен, ұн – 0,9%-ке арзандады. Басқа азық-түлік тауарларының бағасы шамалы ғана өзгерді.

Жыл басынан бері (2002 жылғы қазаннан 2001 жылғы желтоқсанға қарай) инфляция 4,1% болды, оның ішінде азық-түлік тауарлары – 3,4%-ке, азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 4,5%-ке, халыққа ақылы қызмет көрсету - 5,0%-ке қымбаттады.

2002 жылғы қазанда инфляцияның жылға шаққандағы деңгейі 6,0%-ке дейін (2002 жылғы қыркүйекте – 6,1%) төмендеді.

Халықаралық резервтер және ақша агрегаттары. Ағымдағы жылдың қазанында Қазақстан Ұлттық Банкінің халықаралық резервтері шамалы төмендеді.

Қазанның басында Қаржы министрлігінің 1997 жылы шығарылған еурооблигацияларын 364,8 млн. доллар сомасында өтеуі нәтижесінде таза халықаралық резервтер едәуір төмендеді. Тұтастай алғанда, қазанда Ұлттық

Банктің алтын-валюта резервтері есебінен сыртқы борыш бойынша төлемдердің жалпы сомасы 405.1 млн. долларды құрады (Үкіметтің сыртқы борышына қызмет ету бойынша ағымдағы төлемдерді қосқанда).

Осы төмендеу ішкі валюта рыногындағы Ұлттық Банктің операцияларымен және Қаржы министрлігінің есепшоттары мен банктердің және банктік емес қаржы ұйымдарының есепшоттарына түскен валюталармен толық өтелді.

Нәтижесінде 2002 жылғы 1 қарашада Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері ағымдағы бағамен 3083,6 млн. доллар деңгейіне жетті. Сонымен, олардың бір ай ішіндегі төмендеуі 1,5%-ті құрады (немесе 47 млн. долл.), оның ішінде таза алтын қорлары 39,7 млн. долларға қысқарды. Алтынмен активтер оның әлемдік рыноктардағы бағасының 1,7%-ке төмендеуі нәтижесінде 7,3 млн. долл. 554,5 млн. долларға дейін қысқарды.

Тұтастай алғанда, жыл басымен салыстырғанда, Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 23,1%-ке немесе 577,6 млн. долл. өсті.

Қазанда елдің халықаралық резервтері тұтастай алғанда, яғни Ұлттық Қордың ақшаларын қоса есептегенде, 0,5%-ке төмендеді және 2002 жылғы 1 қарашада 4776.7 млн. долл. болды. Бұл төмендеу тек қана Ұлттық Банктің таза алтын-валюта резервтерінің азаюынан болды, өйткені бір ай ішінде Ұлттық Қордың қаражаттары 1,2%-ке өсті және 2002 жылғы 1 қарашада алдын-ала жасалған деректер бойынша 1690,4 млн. долл. құрады.

Сонымен, 1 қарашада Қаржы министрлігі Ұлттық Қорға қаражаттарды кезекті аударуды жүзеге асырды, соның нәтижесінде оның активтері алдын-ала жасалған деректер бойынша 2002 жылғы 2 қарашада 1817,3 млн. долл. құрады (жыл басынан бастап 46,5%-ке өсті).

Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің ағымдағы жылдың қазан айында өсуі ақша базасының 4,5% (немесе 8,3 млрд. теңге) 192 млрд. теңгеге дейін кенеюімен шарттастырылды.

Ағымдағы жылдың қыркүйегінде ақша массасы жыл басынан бастап 16,6%-ке көбейіп, 5%-ке 671,7 млрд. теңгеге дейін өсті. Банк жүйесіндегі таза сыртқы активтердің және ішкі активтердің 5%-ке өсуі (Ұлттық Қордың активтерін қоспағанда) қыркүйек айында ақша массасы өсуінің негізгі факторы болды.

Айналыстағы қолма-қол ақша (МО) қыркүйек айында 0,3 %-ке 141,4 млрд. теңгеге (жыл басынан бастап 7,8 %-ке өсім) дейін төмендеді.

Банк жүйесіндегі депозиттердің қыркүйекте шамалы (6,5%) өсуі ақша массасы құрылымындағы депозиттер үлесінің 77,8%-тен 79%-ке дейін және ақша мультипликаторы мәнінің 3,57-дан 3,66-ге дейін көбеюіне әкеп соқты.

Валюта рыногы. 2002 жылғы қазанда валюта рыногындағы тұрақтылықпен сипатталды – бір айдың ішінде теңгенің айырбас бағамы шамалы шекте: бір доллар үшін 154,17 – 154,56 теңгеге өзгерді. 2002 жылғы қазан ішінде теңге АҚШ долларына қатынасы бойынша 0,16%-ке (2001 жылғы қазан - 0,22%) құнсызданды және оның айырбас биржалық бағамы айдың аяғында бір доллар үшін 154,47 теңге болды.

Жыл басынан бастап теңгенің номиналды девальвациясы 2,34% болды. Теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 10 айда бір доллар үшін 153,41 теңге болды. Айдың аяғында ресми бағам бір доллар үшін 154,35 теңге деңгейінде белгіленді.

Қазанда биржалық операциялардың көлемі қыркүйек айындағы көрсеткішпен салыстырғанда 56,5%-ке өсті (өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 58,3%-ке өсім) және 360,4 млн. долл. болды. Жылдың басынан биржалық операциялар көлемі 2132,3 млн. долл. болды.

2002 жылғы қазанда биржадан тыс валюта рыногындағы операциялар көлемі өсіп, 491,2 млн. долл. болды, бұл өткен айдың көрсеткішінен 22,1%-ке жоғары. 2001 жылғы қазанмен салыстырғанда операциялар көлемі 33,0%-ке көбейді. Жыл басынан бері банкаралық валюта рыногындағы операциялар көлемі 3 719,7 млн. долл. болды.

Бағалы қағаздар рыногы. 2002 жылғы қазанда Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің *мемлекеттік бағалы қағаздары* эмиссиясының көлемі 2002 жылғы қыркүйек салыстырғанда 35,3 есеге өсіп, 4,4 млрд. теңгеге жетті, бұл олардың айналысын 105,8 млрд. теңгеге дейін 1,8%-ке ұлғаюына әкеп соқты (ұзын қағаздар эмиссиясы есебінен). Қазан айы ішінде орта мерзімді 3 және 5 жылдық МЕОКАМ айналысқа шығарылды.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі ноттарының эмиссия көлемі қазанда қыркүйекпен салыстырғанда 29,1%-ке өсіп, 25,2 млрд. теңгеге дейін көбейді, көбею кезінде олар бойынша түсімділік 5,75%-тен 5,92%-ке жетті. Айналыстағы ноттардың көлемі 10,9%-ке өсіп, 45,9 млрд. теңгеге дейін өсті.

Бұрынғы кезеңмен салыстырғанда Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі жүзеге асырған тікелей РЕПО мәмілелерінің көлемі қазанда 19,2%-ке төмендеп, 69,7 млрд. теңге болды. Кері РЕПО операциялары бойынша көлемдер тамыз айындағы (қыркүйекте бұл операциялар жасалған жоқ) 300 млн. теңгеден қыркүйекте 3,8 млрд. теңгеге өсті.

2002 жылғы қазан айының соңында *корпоративтік бағалы қағаздар рыногында* қолданылып жүрген акциялар эмиссиялары бар акционерлік қоғамдардың саны 3125 болды. Қыркүйек айы ішінде жалпы номиналды құны 13,5 млрд. теңге болатын 4 акциялар эмиссиясы және жалпы номиналды құны 3,8 млрд. теңге болатын 4 мемлекеттік емес облигациялар эмиссиясы тіркелді. Жалпы номиналды құны 1,7 млрд. теңге болатын 25 акциялар эмиссиясы жойылды.

Қыркүйек айында акциялар және мемлекеттік емес облигациялар бойынша биржалық сатып алу-сату мәмілелерінің көлемі 4,7 млрд. теңгені құрады, бұл тамыз айына қарағанда 2,0 есе көп.

Қазан айында бағалы қағаздар рыногында 51 брокер-дилер, 21 тіркеуші, 10 кастодиан банк, 2 өзін-өзі реттейтін ұйым және 4 бағалы қағаздар портфелін басқару ұйымы жұмыс істеді.

Депозит рыногы. 2002 жылғы қыркүйек айында халық және кәсіпорындар депозиттерінің қосымша көлемінің ағылуы есебінен банктердің ресурстық базасы едәуір ұлғайды. Резиденттер депозиттерінің жалпы көлемі бір ай ішінде 6,5%-ке, (ағымдағы жыл басынан бастап – 19,2%-ке) ұлғайды және 530,4 млрд. теңгені (3,4 млрд. доллар) құрады.

Қыркүйек айында заңды тұлғалардың депозиттері 9,6%-ке көбейіп, 302,2 млрд. теңгені құрады. Тұтастай алғанда, ағымдағы жыл басынан бастап заңды тұлғалар депозиттері 16,2%-ке өсті.

Қыркүйек айында халық салымдарының өсу үрдісі жалғасты – бір ай ішінде олар 2,4%-ке өсті, ал жыл басынан бастап – 25,4%-ке өсіп, 233,3 млрд. теңгені құрады (1,5 млрд. доллардан астам). Сонымен халық депозиттерінің

негізгі массасы (шамамен 98,1%) депозиттерге кепілдік беру (сақтандыру) жүйесіне қатысушы-банктерге тиесілі.

Халық депозиттері құрылымында мерзімдер бойынша мерзімді депозиттердің үлес салмағы шамалы өсті, қыркүйек айында ол 80,7%-ті (тамызда – 80,6%) құрады.

Қыркүйек айында депозиттер бойынша кірістіліктің деңгейі біршама өзгерді – жеке тұлғалардың теңгемен салынған мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 9,4% (тамызда – 10,2%), заңды тұлғалардыкі – 5,5% (4,9%) құрады.

Кредит рыногы. Экономикадағы банктердің кредиттері бойынша негізгі борыштың жалпы көлемі қыркүйекте 2,0%-ке көбейіп, 588,7 млрд. теңгені құрады.

Орта-және ұзақ мерзімді кредиттер бойынша негізгі борыш 3,6%-ке өсіп, 333,3млрд. теңгеге жетті, ал қысқа мерзімді кредиттер бойынша – 0,1%-ке өсіп, 255,2 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде, орта-және ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 56,6%-ті құрады. Валюта түрлері бойынша кредиттер құрылымында оң өзгерістер болды. Ұлттық валютамен берілген кредиттердің үлес салмағы кредиттердің жалпы көлемінде 33,2%-ті (тамызда – 32,9%) құрады, сонымен бірге валютамен берілген кредиттер бір ай ішінде 1,6%-ке өсіп, 393,5 млрд. теңгеге жетті, ал теңгелік кредиттер – 2,9%-ке өсіп, 195,3 млрд. теңгеге жетті.

Аймақтық бөлікте кредиттер құрылымы айтарлықтай өзгерген жоқ. Банк кредиттерінің негізгі массасы, бұрынғысынша, Алматы қаласында шоғырланды (экономикадағы барлық кредиттердің 70,8%). Астана, Шығыс Қазақстан және Қарағанды облыстарында экономикадағы барлық кредиттердің тиісінше 4,2%, 4,1% және 3,8% орналастырылды.

Банктердің шағын кәсіпкерлік субъектілеріне берген кредиттері бір ай ішінде 4,7%-ке өсіп, 146,4 млрд. теңгені құрады.

Қыркүйек айында банктік кредиттер бойынша кірістіліктің өзгерісі түрлі бағыттағы ауытқулармен сипатталды. Заңды тұлғаларға теңгемен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 15,9%, ал шетел валютасымен берілген кредиттер бойынша – 13,8% (тамызда – тиісінше 20,4% және 12,5%).

Банк секторы. Банк секторындағы жағдай алдыңғы айлардағыдай тұрақты болып қалуда. 2002 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша банктік және өзге операцияларды жүргізуге Қазақстан Ұлттық Банкінің лицензиясы бар 38 банк жұмыс істеді, оның ішінде 2 мемлекеттік, 16 банк шетелдік қатысумен (Қазақстан Республикасының резидент емес банктерінің еншілес банктерін қоса есептегенде).

2002 жылғы қыркүйекте банк секторының жай-күйін сипаттайтын көрсеткіштердің мынадай өзгерістері («Қазақстанның Даму Банкі» ЖАҚ-ын, «Эксимбанк Қазақстан» ЖАҚ-ын, «Абидбанк» ААҚ-ын қоспағанда) байқалды. ҚРҰБ Басқармасының 03.06.2002 жылғы қаулысымен бекітілген Пруденциалдық нормативтер туралы ережеге сәйкес есептелген банктердің жиынтық меншік капиталы 2,8%-ке өсті және 147,4 млрд. теңге болды. Банктердің жиынтық активтері 5,4%-ке көбейді және 994,4 млрд. теңге болды, ал осы уақытта міндеттемелер – 5,8%-ке көбейді және 871,1 млрд. теңге болды.

Банктің 2002 жылғы қаңтар-қыркүйектегі таза кірісі 14,3 млрд. теңге болды.

Сақтандыру рыногы. 2002 жылғы 1 қазанда сақтандыру қызметін жүзеге асыру құқығына 36 сақтандыру ұйымының лицензиясы бар, оның ішінде шетелдің қатысуымен – 3, өмірді сақтандыру бойынша – 1.

2002 жылдың қыркүйегінде Қазақстан Республикасының сақтандыру ұйымдарының жиынтық активтері 10,9 млрд. теңгеге (өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда – 62,18%) өсті және 19,3 млрд. теңге болды, сақтандыру резервтері 11,1%-ке (өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда – 17,86%) азайды және 9,9 млрд. теңге болды, жиынтық меншік капиталы 6,9%-ке (өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда – 57,14%) көбейіп, 7,7 млрд. теңге болды.

2002 жылдың қыркүйегінде сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 13,6%-ке көбейді және 15,9 млрд. теңге болды, ал сақтандыру төлемдерінің көлемі 15,4%-ке көбейді және 1,5 млрд. теңгеге жетті.

Ел экономикасының нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі. Ұлттық Банк экономикалық және ақша-кредит саясатын келісу мақсаты үшін 2000 жылдан бастап экономикалық ахуалдарына және макро- және аймақтық деңгейлердің негізгі үрдістеріне тоқсандық бағалауларды жедел режимде алуға мүмкіндік беретін ел экономикасының нақты секторы кәсіпорындарының мониторингін өткізіп келеді, осының негізінде қысқа мерзімді кезеңде экономикалық процесстерге талдау жүргізеді және болжам жасайды.

Ағымдағы жылдың қазан айында мониторингте, ерікті түрде, 997 кәсіпорын қатысты (шілдеде – 921 кәсіпорын). Негізінен бұлар елдің экономикасының негізін құрайтын ірі және орта кәсіпорындар.

Қосымшада экономиканың нақты секторындағы экономикалық конъюнктураның өзгеруін көрсететін 2001 жылғы 1-тоқсан – 2002 жылғы 4-тоқсан аралығындағы мониторинг нәтижелері көрсетіледі.

Кәсіпорындардың соңғы сұрау нәтижелері бойынша 2002 жылғы III тоқсанда нақты сектордағы кәсіпорындардың шаруашылық талаптары едәуір жақсарды, бұл негізінен төлем қабілеттілігіне сұраныстың өсуіне және айналым қаражатымен қамтамасыз етудің артуына себепші болды. Бұл орайда кәсіпорын кредиттерді ең төменгі проценттік ставкалар бойынша алатын болды.

2002 жылғы IV тоқсанда мыналар күтілуде:

- Кәсіпорындардың шаруашылық талаптарын жақсарту үрдістерінің сақталуы, оның ішінде банктік кредиттер бойынша ставкалардың одан әрі төмендеуі;
- Айналым қаражатының жетіспеушілігінен болған өндірістік қуаттардың іске қосылмауының сақталуы;
- Жабдықтың әбден тозуынан болған инвестициялық белсенділіктің көбеюі кәсіпорындардың меншік қаражаты инвестицияның негізгі көзі болып қалады.

Депозиттердің әр түрінің кірістілігін және “шұлықта” доллар сақтауды салыстырма бағалау. Ұлттық Банк 2002 жыл бойы ақша сақтаудың әртүрлі тәсілдерін бағалау бойынша есептеу жүргізді. 2002 жылдың басында бір адамда болған 10 мың теңге мөлшеріндегі сома (немесе 66,58 АҚШ. долл. жуық) шартты түрде қаралды. Есеп 1-кестеде берілген.

1-кесте. Халықтың ақша орналастыруының әр түрлі нұсқалары бойынша кірістілігі

Ақша орналастыру нұсқасы	Бастапқы сома	9 айдағы сыйақы	Бағам айырмашылығы нан кіріс	Соңғы сома	Алынған кіріс
Қолда сақтау	66,58 долл.	0	277 теңге	10277 теңге	277 теңге
Мерзімді доллар депозиті (сыйақы ставкасы – 7,0%)	66,58 долл.	600 теңге	277 теңге	10877 теңге	877 теңге
Мерзімді доллар депозиті (сыйақы ставкасы – 13,0%)	10000 теңге	1083 теңге	0	11083 теңге	1083 теңге

Егер бір адам 9 ай ішінде осы қаражаттарды қолма-қол АҚШ доллары түрінде сақтаса, онда оның кірісі ұлттық теңгенің құнсыздануымен байланысты 277 теңгені құрайды.

Сондай-ақ осы қаражаттарды банкке мерзімді депозиттерге салуға мүмкіндіктер болды: валюталық немесе теңгелік. Бұл жағдайда теңгелік депозиттердің түсімділігі ұлттық валютаның құнсыздануын есепке алғанның өзінде, долларлық депозиттерден көп жоғары болғаны анық (тиісінше 1083 және 877 теңге).

Сонымен жұмыс істеп тұрған депозиттерге кепілдік беру (сақтандыру) жүйесі теңгемен мерзімді депозиттердің негізгі сомасына және олар бойынша сыйақының бір бөлігіне кепілдік береді, ал шетел валютасымен мерзімді депозиттер бойынша депозиттерді сақтандыру ережесінің соңғы түзетулеріне сәйкес, 90%-не ғана кепілдік береді және оның сыйақы сомаларын есепке алынбайды. Бұл ұлттық валютадағы депозиттерді таңдаудағы ынталандырудың тағы бір түрі болып табылады.

Осылайша, кірістілік және қауіпсіздік тұрғысынан мерзімді теңгелік депозит бұрынғысынша неғұрлым басым болып қала береді.

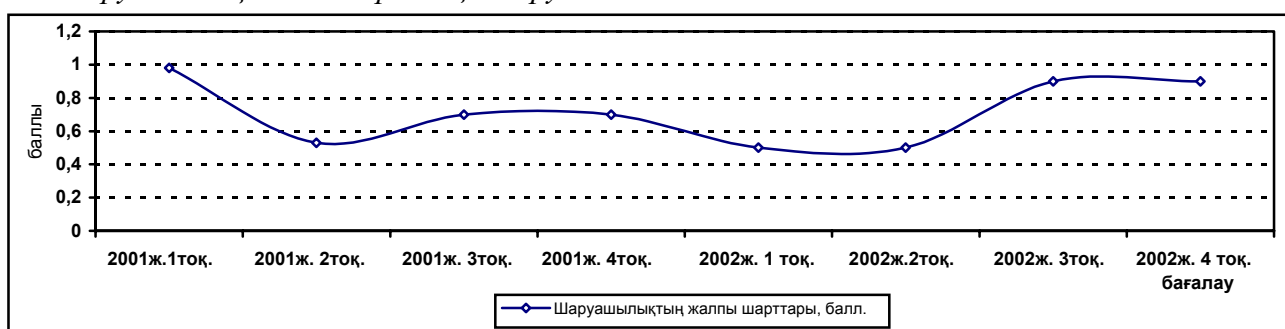
Шаруашылықтың жалпы талаптары мен негізгі факторларының конъюнктурасы

1.1., 1.2. кестелері шаруашылық талаптары конъюнктурасының өзгерісін және 1 бағалау шкаласы бойынша кәсіпорындарда сұрау нәтижесінде орташа алынған көрсеткіштердің есебі негізінде бағаланған экономика бойынша олардың негізгі факторларын көрсетеді.

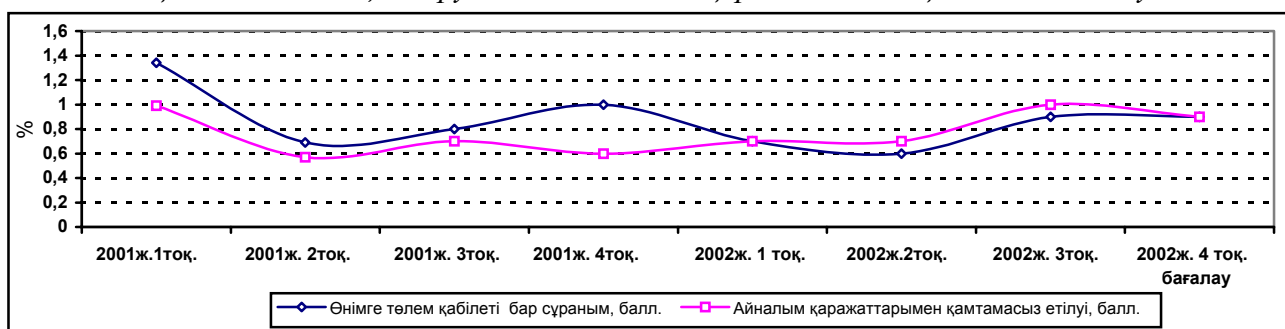
1 бағалау шкаласы:

3 - өте қолайлы	-3 - өте қолайсыз
2- қолайлы	-2 - өте қолайсыз
1 – шамалы қолайлы	-1 – шамалы қолайсыз
0 – бейтарап	

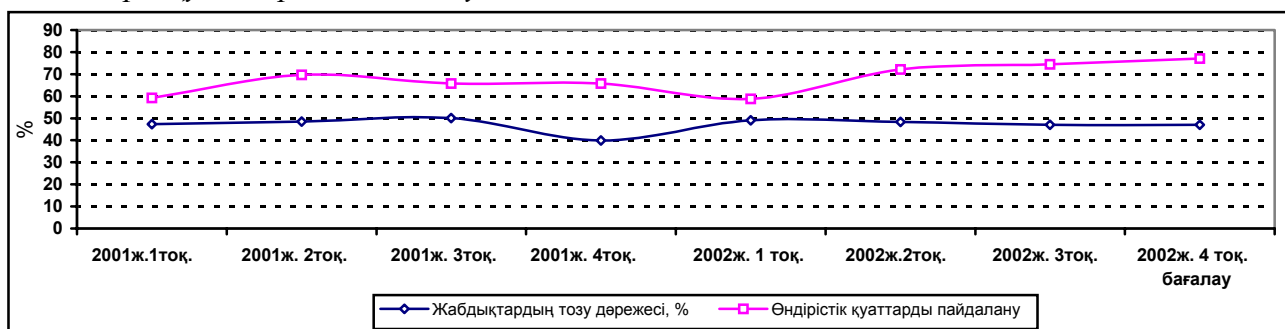
1.1. Шаруашылық талаптарының өзгеруі

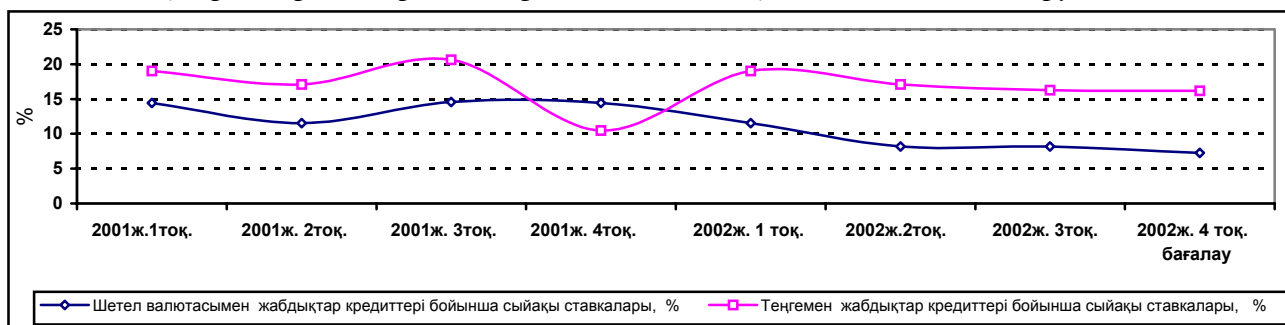
1.2. Төлем қабілеттілігінің өзгеруі және айналым қаражатымен қамтамасыз ету

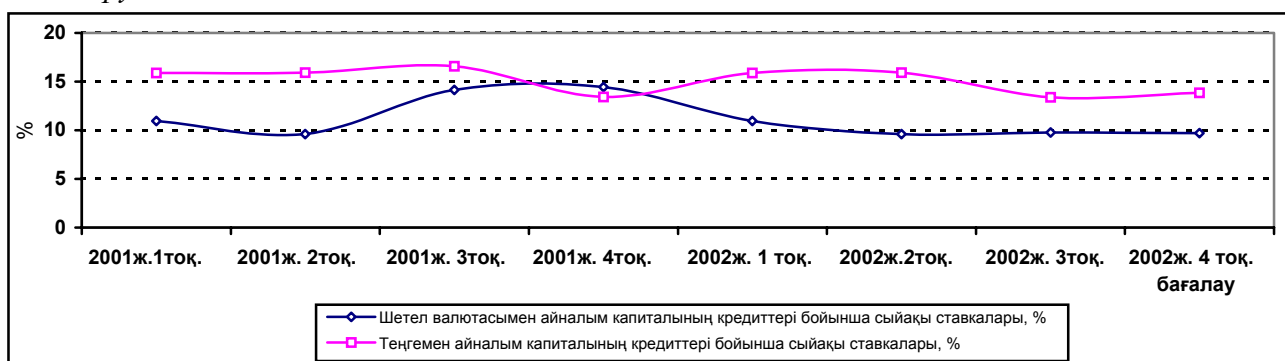
1.3. Өндіріс қуаттарын пайдалану

1.4. Жабдықтарға берілген кредиттер бойынша сыйақы ставкасының өзгеруі

1.5. Айналыстағы құралдарға берілген кредиттер бойынша сыйақы ставкасының өзгеруі

1.6. Валюталық бағамның өзгеруі

